

gelijken, of allengs wordt ons ook in die nauw bespeurbare atomenwereld een God-verheerlijkt inzicht gegund. Op zichzelf bestaat er ten deze zelfs tusschen een geest als van Jesaja en zulk een atoom geen afdoende onderscheid. Zelfs het allergeestigste atoom ontving een vorm en wezen, en in dat schier onbegrijpbaar wezen school van meet af een levendestand, die allengs doorzocht en nagespeurd kon worden, en 'waarin ons telkens opnieuw iets van den rijkdom van Gods scheppend vermogen openbaar wordt.

Het allesbeheerschende verschil hierbij tusschen den mensch en alle overige creatuur bestaat slechts hierin, dat aan den mensch het vermogen is toebedeeld, om zelf een steeds klaarder inzicht in zijn eigen wezen te erlangen, en van die kennis de vrucht in te oogsten. Tot op zekere hoogte gelijkt ons zelfgevoel op het zelfgevoel der edeler dieren, maar bij ons menschen toch alleen spreekt die zelfkennis zich met klaarheid uit, en is 'voor gestadige toename vatbaar. Niet dat het hoogere even juiste en volledige kennis van zichzelf heeft, maar ons menschen is dan toch het hoogere vermogen toebedeeld, om steeds iets meer van ons zelf en van ons eigen wezen te versiaan. Wel spreekt zich ook in het hoogere begaafde dier een soms wonderbedachtzaam op eigen wezenbestand uit, waardoor het een gevaar afwendt en zich de zekerheid des levens bevestigt kan, maar deze zelfkennis van de dieren blijft niettemin gestadig van de zelfkennis van den mensch principieel verschillen. De mensch heeft een gewaarwording die veel dieper doordringt en veel verder gaat, en schier bij ieder veelzijdiger is dan bij 't rijkste ontwikkelde dier. De Psalmist gevoelde dit, en sprak het daarom zoo kernachtig en alomvattend uit: »Zelfs bij nacht onderwijzen mij mijne nieren.« Iets wat uiteraard niet zeggen wil, dat ook bij het rijkste ontwikkelde dier de nieren geen rechtstreekse aandoeningen ondergaan, die met den welstand van heel zijn wezen samenhangen, maar bij het dier leidt dit gevoel van de nieren niet tot een wezensoefening, dat het tot weerstand biedende actie leidt. Juist die geregelde inwerking en bestrijding komt eenigzins bij den mensch voor, omdat de mensch alleen op zulk een rijker zelfkennis is aangelegd. En is de mensch er nu in geslaagd, om die zelfkennis, die b.v. uit het gevoel van pijn opkomt rijker te ontwikkelen, zodat de arts den leek vooruithelp, en allen saam het euvel bestrijden, dan wordt allengs die zelfkennis bij wat pijn veroorzaakt of krank maakt zoo overrijk en tot in 't kleinste waarneembaar, dat de kennis die God zich van ons lichaam openbaren doet, zich allengs steeds klaarder ook aan ons mededeelt, zodat ook wij zeggen kunnen: »Zelfs bij nacht onderwijzen mij mijne nieren.«

Verwantschap tusschen mensch en dier is er zeker, en bij 't rijkste ontwikkelde dier dien kan de lichamelijke zelfkennis, die wij bij hen bespeuren, ons soms verbazen, maar toch blijkt telkens opnieuw hoe de menscheijke zelfkennis die wij in ons eigen lichaam bezitten, iets van veel hogere orde is. Ook het hoogere ontwikkelde dier bezit nieren, en kan in die nieren pijnlijke aandoeningen voelen opkomen, maar de oorzaak van die aandoening in de nieren blijft voor het rijkste ontwikkelde dier een onoplosbare verborgenheid. Ook het dier wordt in het nachtelijk uur door de pijn in zijn nieren uit den slaap wakker geschokt, maar het gevoel van die pijn leidt bij het dier niet tot inzicht, niet tot recht verstand, niet tot kennis van de oorzaak waar zij pijnlijke aandoening uit opkomt. Van daar dat het dier de pijn lijdt en er wakker door wordt, maar zich noch die pijn verklaren noch die pijn genezen kan. En klaar spreekt nu hierin juist het onderscheid tusschen dier en mensch. De mensch voelt die pijn, die hem aangrijpt, niet alleen met duidelijke en plaatselijke aandoening, maar 't leidt er hem van zelf toe, om over de oorzaak van zijn lijden na te denken, of er des morgens bij het ontwaken met zijn huijgenooten over te spreken, en is 't dan aan een enkele gelukt om dooreen aangewend middel die pijn te verzachten of te doen verdwijnen, dan spreekt hij hier met anderen over, die 't op gelijke wijze beproeven, en ten slotte slagen arts en apotheker erin, om tal van kwalen en pijnen op vooruit vaststaande wijze, en door vooraf geboekte hulpmiddelen te boven te komen, en te stillen.

Hierin nu spreekt de diep-indringende liefde, waarmee het God behaagd heeft, ons menschen, in onderscheiding van de rijkste ontwikkelde dieren, te bejegenen. De mensch weet, als hij bij nacht door pijn aan zijn slaap ontruk wordt, wat hem in het nachtelijk uur verontrusten komt, en aanstonds staat 't voor hem vast, dat hierin hem een onderwijs gegeven wordt. Het staat in Psalm XVI zoo juist: »Zelfs bij nacht onderwijzen mij mijne nieren.« Mensch en dier kunnen beide onder bijna gelijke smart lijden, maar het dier, ja zelfs het rijkste ontwikkelde dier ondergaat zijn leed lijdelijk, en poogt hoogstens door een wending van het lichaam, de pijn te verzachten of van zich te weeren. Maar bij den mensch is de aandoening een geheel andere. De mensch beseft aanstonds, dat zijn leed een oorzaak moet hebben. Naar die oorzaak van zijn leed gaat aanstonds zijn speurende geest uit. Saam zint en peinst mensch en mensch hierover. Men zoekt naar een oorzaak van zulk leed en dringt in die oorzaak in. En zoo komt het telkens vaster voor hem te staan, dat zijn smart een waarneembare oorzaak heeft, en dat 't inzicht in die oorzaak hem steeds klaarder het redmiddel, zoo 't er is, zal doen ontwaren. Elk dier dat lijdt, lijdt op zichzelf, mensch en mensch daarentegen denken aan de oorzaak van 't lijden in, en danken God zoo Hij het hun gunt saam de grondoorzaak van 't lijden in te zien, en het geneesmiddel, dat geheel of gedeeltelijke redding kan aanbrengen, te ontdekken. Dit nu brengt den mensch Gods nader. Het dier ondergaat zijn lijden en verstaat er noch de oorzaak noch de genezing van. God zelf daarentegen doorziet en doorgrondt alle lijden dat ons menschen, overkomt, tot op 't nauwkeurigst en tot in het bijzonderst. En niet aan het dier nu, maar aan ons menschen geeft de Almachtige hier de kennis van Bij nacht »onderwijzen« ons onze nieren, en het is dan de Liefde Gods, die ons menschen bekwaamt en in staat stelt, om ons aan wat afwendbaar is, kunstmatig te ontworpielen.

Dr. A. K.

Amsterdam, 25 Juni 1920.

De zoo schoon gelegen bloemenstad aan het Spaarne, waarheen al wat zee en duin, bosch en beemd mint, zoo gaarne henenlijgt, zal dit jaar de plaats wezen, waar de jaarvergadering van de Vereen-

ging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag plaats vindt.

Vooraf zal ook ditmaal de wetenschappelijke samenkomst worden gehouden, die Woensdag 30 Juni des voormiddags te 10 ure zal aanvangen in de bovenzaal van het Café de Kroon op de Groote Markt. In de morgenvergadering zal Prof. Mr. A. Anema de bespreking inleiden van zijn referaat over de *Relativistische Rechtsleer* en des middags te 2 ure Dr. K. Dijk van 's Gravenhage zijn referaat over Artikel 27—29 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis, bepaaldelijk over de stelling: *Buiten de Kerk geen zaligheid*. Beide referaten zijn gedrukt en aan het Bureau verkrijgbaar voor den luttelen prijs van f 0.50. De keuze der onderwerpen schijnt ons vooral ditmaal zeer gelukkig en de inleiders hebben een wel doorwrochte studie geleverd. Prof. Anema behandelt een der meest actuele vraagstukken op juridisch gebied en Dr. Dijk heeft historisch en exegetisch licht laten vallen op een der meest ingrijpende vraagstukken van ons kerkelijk leven.

Belooft de wetenschappelijke samenkomst, waaraan alleen kan worden deelgenomen door hen, die aan een oriënting voor Hooger onderwijs gestudeerd hebben of nog studeren, wat het karakter dezer samenkomsten meebrengt, reeds veel goeds, niet minder aanlokkelijks bleet ook de jaarvergadering zelve.

Des avonds vooraf, d. w. z. Woensdagavond te 8 ure, zal in de Noorderkerk een ure des gebeds worden gehouden door Dr. R. E. van Arkel, den zeer welsprekenden Dienaar des Woords van Soest. Na afloop daarvan zal in de bovenzaal van het Café de Kroon gelegenheid worden gegeven voor een gezellig samenzijn, waar de vrienden der Vrije Universiteit elkaar kunnen ontmoeten.

Op Donderdag 1 Juli wordt dan, maar nu in het Brongebouw, de jaarvergadering gehouden, waarvan de leiding is opgedragen aan Prof. Dr. F. W. Grosheide. In de morgenvergadering zullen, behalve de gewone huishoudelijke zaken, besproken worden de *Plannen aangaande de Medische faculteit*, welk onderwerp zal worden ingeleid door Prof. Dr. L. Bouman, terwijl na de pauze Prof. Dr. A. Goslinga zijn referaat zal houden over het conflict Groen—Van der Brugghen, dat te Dordrecht wegens de korthed van den tijd achterwege moest blijven.

Voor degenen die dit wenschen, zal na afloop gelegenheid zijn om deel te nemen aan den gemeenschappelijken maaltijd, die gehouden zal worden in Lion d'Or.

Dat beide bijeenkomsten trouw zullen bezocht worden, mag worden verwacht. Haarlem zelf trekt reeds in deze wonder-schoone zomerdagen. Het zal een genot wezen voor de vrienden onzer Hoogeschool, elkander weer te ontmoeten. En er zal ook geestelijk kunnen genoten worden van hetgeen onze vooraanstaande mannen ons bieden. Mogen zoo onder den zegen Gods ook deze samenkomsten dienen om het inzicht in de wetenschappelijke vragen te verdiepen en de liefde te sterken voor onze Vrije Universiteit.

Het veertigste jaarverslag van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag.

Het jaarverslag van de Vereeniging, die als voedselstroom van onze Universiteit optreedt, is door Directeuren reeds rondgezonden, en wie dit jaarverslag inziet, zal daar in menig opzicht stof tot dankbaarheid vinden.

Niet alsof er ook geen schaduwrijden zijn. Met weemoed wordt herdacht, hoe de trouwe Curator Dr. A. Brummelkamp, die van meet af met groote toewijding onze Hoogeschool heeft gediend en hare belangen behartigd heeft, door den dood ons ontnomen werd. Maar de daardoor ontstane vacature is gelukkig weer vervuld, doordat Dr. J. C. de Moor de benoeming tot Curator heeft aangenomen.

Van de hoogleraren viel gelukkig dit jaar niet een weg. Wel werd het college der hoogleraren weer belangrijk uitgebreid, doordat Prof. Dr. F. J. J. Buitendijk voor de medische faculteit werd benoemd, Prof. Mr. W. Zevenbergen voor de rechtsgeleerde faculteit en Prof. Dr. G. Chr. Aalders voor de theologische faculteit. Na de rijke aanwinst, die een vorig verslag voor de historische faculteit had te boeken, was het goed, dat h. h. Directeuren ook voor aanvulling der andere faculteiten hebben gezorgd. Ook het aantal studenten is dit jaar weder belangrijk gestegen, waarbij het een zeer verblijdend verschijnsel is, dat ook uit Zuid-Afrika de stroom weer begon te vloeien.

Ook finantieel is de toestand der Vereeniging niet ongunstig te noemen. Het aantal leden nam toe met 53, dat der begunstigers met 3065, zodat het totaal aantal leden en begunstigers nu 21245 bedroeg.

Het voorstel van Directeuren aan de leden en begunstigers om de contributie met 25 pCt. te verhoogen, met het oog op de zoo veelvuldige uitgaven, vond over 't algemeen groote instemming. De contributies klommen dan ook van f 37.175.04 tot f 50.743.47. Ook de kerkelijke collecten gingen meer vooruit: ze stegen van f 25.426.934 tot f 28.779.394. En evenzoo wijzen de schenkingen een vooruitgang aan, van f 1.756.48 op f 4.868.62. Het totaal bedrag van de inkomsten, — de medische faculteit er buiten gerekend — bedroeg f 118.518 tegen f 92.142.424 in het vorige jaar.

Maar daartegenover staat, dat de vermeerdering der uitgaven zeer belangrijk was, zodat in het afgelopen jaar f 126.938.28 werd uitgegeven voor de Hoogeschool, waar dan nog bijkomt voor

de medische faculteit een bedrag van f 21.471.44, wat met locaalhuur en verdere kosten voor de klinieken het totaalbedrag der uitgaven deed stijgen tot f 195.940.685. Het nadeel saldo van de Universiteit zelf bedraagt dan ook f 5.420.624 van de Medische faculteit f 38.743.254, onder welk laatste echter begrepen is een tekort van het vorig jaar van f 15.237.39. Een dergelijke toename van de kosten overschrijdt verre de draagkracht der Vereeniging. Al zou, zooals Directeuren hopen, het inkomen der Universiteit stijgen tot f 150.000 per jaar, toch kunnen deze kosten daardoor niet betaald worden. De eenige oplossing zal daarom wezen, zooals het Verslag aangeeft, dat de Overheid te hulp komt. De salarissen van de hoogleraren zouden dan uit de kas der Vereeniging kunnen betaald worden, terwijl alle kosten van materiële aard, bouwkosten, onderhoud van instrumenten enz. voor rekening der overheid zouden komen.

Tenslotte zij nog opgemerkt, dat van plannen om het gebouw der Vrije Universiteit uit te breiden, blijkbaar nog geen sprake schijnt te zijn. Er wordt wel gemeld, dat de aanvragen om plaatsing in het Hospitium nog steeds toenemen, maar de moed om tot stichting van een nieuw gebouw over te gaan, schijnt er nog niet te wezen. Er wordt alleen meegedeeld, dat het bedrag voor een nieuw gebouw saamgebracht, nu tot f 59.500 is gestegen.

Zoo getuigt dit verslag zeker van de overvaardigheid van ons Gereformeerde volk. Onze Hoogeschool heeft nu veertig jaar bestaan, en wie de cijfers vergelijkt van wat in de eerste jaren van haar bestaan voor haar werd uitgegeven en wat zij thans kost, zal verwonderd zijn, dat zulk een bedrag thans grootendeels uit contributien en schenkingen kan worden gevonden. Dat nu geeft goede hoop ook voor de toekomst. Voor wat we de geestelijke wetenschappen zouden willen noemen, kan ons volk zelf door meerdere overvaardigheid wel zorgen. De moeite schuilt alleen in de medische en natuurkundige faculteit, die zoo peperduur zijn. Daarom is het niet meer dan billijk, dat de Overheid daarvoor op den duur steun biedt. Ze legt in haar wet aan de Vrije Universiteiten de verplichting op, om ook deze faculteiten in 't leven te roepen, willen zij den effectus civilis niet verliezen. Maar waar de Overheid die verplichting oplegt, is er zeker ook reden om te verwachten, dat de Overheid voor de kosten der faculteiten een bijdrage geeft.

Afvaardiging naar de meerdere vergaderingen.

In sommige classieke vergaderingen schijnt als regel te zijn aangenomen, dat de afvaardiging naar de meerdere vergaderingen naar toebeurt zal geschieden. In andere geldt weder als regel, dat niet tweemaal achtereens dezelfde persoon naar een meerdere vergadering mag gedeputeerd worden.

Blijkbaar hebben deze regelingen ten doel om te maken, dat niet telkens dezelfde personen naar de meerdere vergaderingen worden afvaardigd. Men vreest anders, dat deze meerdere vergaderingen zullen gitaarden in colleges van steeds dezelfde personen, die aldus een soort bisschoppelijke macht in de kerken zullen verkrijgen. En dit kwaad oordeelt men het beste te kunnen bezwaren door de afvaardiging naar toebeurt te laten geschieden, of althans wie een vorig maal gekozen was, van een volgende vergadering uit te sluiten.

Toch schijnt dit middel ons erger dan het kwaad dat men vreest, en we meenen daarom tegen een dergelijke handelwijze te moeten waarschuwen.

Het is zeker waar, dat onze Kerkenorde, ten einde het gevaar van bisschoppelijke heerschappij te weren, in bepaalde gevallen voorschrijft, dat het waarnemen van het praesidium van een vergadering bij toebeurt zal geschieden. Zoo wordt in Art. XXXVII onzer Kerkenorde bepaald, dat de Dienaren des Woords bij gebeurtenis de Kerkeraad presideeren zullen. En zoo wordt, hoewel minder absoluut, in Art. XII aangaande de Classieke vergaderingen bepaald, dat de Dienaren bij gebeurtenis presideeren zullen, maar hieraan toegevoegd, dat het ook vrij zal staan aan de vergadering iemand te verkiezen tot het ambt van praeses, mits onder voorbehoud, dat dezelfde persoon niet tweemaal aaneen zal verkozen worden. Bij de Provinciale en Generale Synode wordt dit voorschrift echter niet gegeven, en in d. n. regel ook niet in praktijk gebracht. Al is het zeker wenschelijk, dat ook bij deze vergaderingen het praesidium niet steeds door denzelfden persoon waargenomen wordt, toch hebben onze Kerken te dien opzichte nooit een bindend voorschrift gemaakt. Het gevaar van een soort bisschoppelijke hiërarchie dreigt veel meer, wanneer in een Kerkeraad of Classis steeds dezelfde persoon het praesidium in handen heeft, dan wanneer dit geschiedt in een Particuliere of Generale Synode.

Maar al hebben onze Gereformeerde Kerken ten opzichte van het praesidium van Kerkeraad en Classis deze bepaling gemaakt, dat de Dienaren bij toebeurt moeten presideeren, ze hebben terecht dezen regel nooit laten gelden voor de afvaardiging naar de meerdere vergaderingen. Noch bij de afvaardiging naar de Classis, noch bij de afvaardiging naar de Particuliere Synode, noch bij de afvaardiging naar de Generale Synode wordt er in onze Kerkenorde ook maar met een woord van gerept, dat deze afvaardiging bij toebeurt zal geschieden of dat eenzelfde persoon niet tweemaal achtereens zal kunnen afvaardigd worden. De Kerken zijn hier volkomen vrijgelaten, wie zij afvaardigen zullen. En het schijnt ons daarom reeds niet geoorloofd, dat een Classis of Kerkeraad deze

afvaardiging aan toebeurt zou binden of bepalen zou, dat dezelfde persoon niet tweemaal achtereens mag verkozen worden. De vrijheid der verkiezing of afvaardiging wordt daardoor toch te zeer aan banden gelegd, wat alleen tot nadeel van de Kerken zelf zou strekken.

De reden voor deze onderscheiding is n.l. dat zeer zeker gevaar voor bisschoppelijke hiërarchie zou dreigen, wanneer steeds dezelfde persoon het ambt van praeses zou waarnemen. De historie had toch getoond, hoe dit ambt van praeses, steeds door denzelfden persoon waargenomen, in Kerkeraad en Classis, tot het opkomen van de bisschoppelijke hiërarchie heeft medegewerkt. Het ambt van praeses sluit toch altoos een zekeren voorrang, een zekere meerdere macht in zich. Maar met de afvaardiging naar meerdere vergaderingen is de zaak geheel anders. Deze afvaardigden komen daar als leden van de vergadering; zij vertegenwoordigen de Kerk of Kerken, waardoor zij afvaardigd worden; en het spreekt vanzelf, dat de Kerken bij deze keuze vrij moeten wezen, om degenen af te vaardigen, in wie zij het meeste vertrouwen stellen om de gaven en talenten hun geschonken.

Deze regel is dan ook steeds door onze Kerken gevolgd, en het zou voor de Kerken zelf een zeer groot nadeel wezen, wanneer dit stelsel van selectie door het stelsel van toebeurt vervangen werd. Op de meerdere vergaderingen komen de zwaarste en moeilijkste vraagstukken aan de orde. Daar behooren dus de mannen te komen, die het meest in de kerkelijke zaken thuis zijn, de rijkste gaven van kerkgeering ontvangen hebben en daarom het best in staat zijn over deze moeilijke vraagstukken te beslissen. Zoo is het steeds in onze Kerken als regel geweest. En wie op onze oude Nationale Synoden de lijsten der afvaardigden nagaat, ziet, hoe de Kerken dan ook steeds de *knafste koppen* onder de predikanten en ouderlingen daaraan hebben afvaardigd. Het moet de eere der Kerken wezen, dat zij naar de meerdere vergaderingen de beste predikanten zenden die zij in hun midden hebben.

Het invoeren van het toebeurtstelsel wil in de Kerk een gelijkheid in het leven roepen, die in den grond socialistisch is; het miskent het onderscheid in gaven, dat God naar zijn welbehagen aan zijn dienaren verleend heeft, en het zou de Kerken beletten gebruik te maken van de gaven die God haar geschonken heeft.

Het gevolg van dit stelsel zou dan ook wezen, dat men meerdere vergaderingen kreeg, waarvan geen gezag en geen kracht van uitgaat. De mannen met de rijkste kennis en de grootste ervaring zouden er ontbreken. Er welk gezag zou men aan de besluiten van zulk een vergadering kunnen hechten?

Het is daarom, dat we met ernst tegen het invoeren van dit toebeurtstelsel waarschuwen.

Geen gunst maar recht.

XXV.

Met hoeveel beslistheid we opkwamen voor de historische rechten van de Christelijke Hervormde Kerk, toch wil dit allermest zeggen, dat hiermede bedoeld is het Kerkgenootschap, dat zich als de Nederlandsche Hervormde Kerk aandient. Al mag dit Kerkgenootschap zich zelf als de wettige opvolger beschouwen van de aloude Gereformeerde Kerken, en al mag de Overheid de tractementen bij Art. 171 der Grondwet vastgelegd aan de predikanten van dit Kerkgenootschap uitkeeren, daaruit volgt nog niet, dat de Regering, wanneer zij thans tot afwikkeling van den finantieel band met de Kerkgenootschappen zou willen overgaan, zou kunnen volstaan met aan dit Hervormde Kerkgenootschap een kapitaal uit te keeren, waarvan de rente gelijkelijk zou staan met de thans door de predikanten van dit Kerkgenootschap ontvangen tractementen.

In de eerste plaats toch dient wel in het oog te worden gehouden, dat het Hervormde Kerkgenootschap, toen deze verplichting in de Grondwet werd opgenomen, nog niet bestond. Hetzij men deze grondwettelijke verplichting wil afleiden uit de Grondwet van 1814, waarin uitdrukkelijk van de Christelijke Hervormde Kerk gesproken werd, hetzij uit de Grondwet van 1815, waarin aan de verschillende gezindheden de tractementen, toen door hunne dienaren genoten, gewaarborgd werden, in geen van beide gevallen kan daaruit eenige rechtsaanspraak van het Hervormde Kerkgenootschap worden afgeleid, om de zeer eenvoudige reden, dat dit Hervormde Kerkgenootschap destijds nog niet bestond. Het Hervormde Kerkgenootschap dankt zijn ontstaan aan het Koninklijk besluit van 1816. Al kan men de vraag, of dit Koninklijk besluit wettig is geweest of niet, of wil men liever de vraag, of de Konink grondwettelijk wel bevoegd was, dit Kerkgenootschap te institueeren, hier laten rusten, in elk geval kan dit Kerkgenootschap, dat eerst in 1816 ontstaan is, niet bedoeld zijn, toen de Grondwet in 1814 of 1815 is vastgesteld. Met de Christelijke Hervormde Kerk, waarvan in de Grondwet van 1814, en met de gezindheden, waarvan in de Grondwet van 1815 sprake is, is dus niet bedoeld het Hervormde Kerkgenootschap, maar zijn bedoeld de *Gereformeerde Kerken, die destijds bestonden*.

Nu is het zeker juist, dat door de invoering van het Hervormde Kerkgenootschap door Koning Willem I, deze aloude Gereformeerde Kerken niet vernietigd zijn geworden. Noch bij de Separatie van 1834 noch bij de Doleantie van 1886 is beweerd geworden, dat de aloude Gereformeerde Kerken in 1816 hebben opgehouden te bestaan en eerst toen weder opnieuw zijn geïnstituëerd geworden. Veeleer heeft men

beide malen volgehouden, dat het doel geender aan was dan deze nog altoos bestaande, maar onder het Hervormde Kerkgenootschap ingelijfde Gereformeerde Kerken weder tot *vrijheid* te brengen. Het Hervormd Kerkgenootschap met zijn hiërarchisch instituut, met zijn opsmelting van de plaatselijke Kerken tot één algemeen genootschap, was het gevangenhuis, waarin Koninklijke willekeur de Gereformeerde Kerken had ondergebracht. Maar al zucht iemand in de gevangenis, zijn persoonlijke rechten verliest hij daarom niet; want hij houdt daardoor niet op te bestaan, hij verliest zijn persoonlijkheid niet. En zoo zijn ook de Gereformeerde Kerken, toen zij door den Koning in het gevangenhuis van de Synodale hiërarchie werden gebracht, niet vernietigd geworden en hebben zij dan ook hare rechten en aanspraken niet verloren.

Er is dus geen oogenblik sprake van, dat we de rechten van de Gereformeerde Kerken, zelfs al zijn zij in het Hervormd Genootschap, op deze tractementen zouden willen ontkennen of betwisten. Zelfs gaat het niet eens om de vraag, of deze rechten alleen toekomen aan die plaatselijke gemeenten, die nog in werkelijkheid als voortzetting van de aloude Gereformeerde Kerken kunnen beschouwd worden, dan wel aan alle plaatselijke gemeenten, die zich in de Hervormde Kerk bevinden, hoever zij ook van de Gereformeerde Belijdenis zijn afgeweken. Waar we alleen met nadruk op willen wijzen, is dat het Hervormd Kerkgenootschap als *zoodanig*, d.w.z. als één geheel genomen, geen het minste recht op deze rechten kan doen gelden en dus evenmin op een kapitaal, dat de Overheid in plaats van deze tractementen zou willen uitkeeren. De Grondwet van 1815, waaraan Artikel 171 ontleend is, kende dit Hervormde Kerkgenootschap niet en de gezindheden, waarvan dit Artikel spreekt, — welke betekenissen men aan dit woord moge hechten — hebben met het Hervormd Kerkgenootschap als zoodanig niets te maken.

Bij het bekende arrest van den Hoogen Raad van 7 Mei 1848 is dit dan ook uitdrukkelijk uitgesproken. Toen de Waalsche Kerkeraad van Amsterdam den Staat dagvaardigde om de verschuldigde tractementen te betalen, was een van de verweermiddelen van den Staat, dat de toezegging van deze gelden alleen was geschied aan de *gezindheden* als geheel genomen, maar dat daaruit geen actie of recht voortvloeide voor de plaatselijke Kerk. Maar de Hooge Raad verwierp dezen grond alsof alleen de gezindheid als geheel deze rechten kon doen gelden, zodat alleen de Synode der Hervormde Kerk zulk een eisch kon instellen. Hij verklaarde, dat de toezegging niet gedaan was aan de gezindheid als geheel genomen, maar aan de plaatselijke gemeenten; en evenzoo verwierp hij de bewering dat de Synode daarvoor in rechten zou moeten optreden, daar dit lichaam, nergens is gemachtigd om in bemoeienis te treden, wegens elk materieel of finantieel belang van elke gemeente.

Ook Buys in zijn studie over de Grondwet neemt geheel hetzelfde standpunt in. Zooals vaststaat, merkt hij op, wilde men in 1814 en 1815 alleen vastleggen den vroeger bestaanden toestand. Hier moet men dus van uitgaan. Onder de Republiek nu werden de tractementen enz. niet uitgekeerd, niet bijv. aan het Genootschap als geheel, maar rechtstreeks aan de predikanten. De bedoeling kan dus niet wezen, dat na 1815 de gelden zouden toekomen aan het Kerkgenootschap als geheel. Bovendien, in 1814 was er nog niet één Kerk (het Hervormd Kerkgenootschap) aanwezig. De bedoeling met gezindheid of Kerk, waar deze woorden gebruikt worden, is niet anders dan de *kerkelijke gemeenten*, welke door de belijdenis van een gemeenschappelijke leer aan elkander verbonden waren. En nog duidelijker blijkt dit uit de Grondwet van 1815. Hier toch is sprake van de predikanten, wier tractement gewaarborgd wordt, niet van de Kerk, die deze tractementen voor haar predikanten ontvangen zal. Alleen de plaatselijke gemeente (of predikant) niet de Kerk als geheel, kan dus een eisch instellen.

Aan dit klaar en duidelijk betoog van Prof. Buys behoeft wel geen woord te worden toegevoegd. Ook hij neemt geheel het standpunt in, dat door den Hoogen Raad is ingenomen bij zijn arrest van 1848. En we hopen en verwachten van de Regering, hoeveel moeilijkheden de regeling van dit vraagstuk ook moge medebrengen, dat in geen geval het Hervormde Kerkgenootschap als geheel of de Synode als representant van dit Kerkgenootschap als de rechthebbende zal behandeld worden, maar dat de uitkeering der kapitalen zal geschieden aan de plaatselijke gemeenten, die hier alleen als rechthebbenden kunnen optreden.

Dr. H. H. K.

¹⁾ Buys, de Grondwet, Deel II, blz.

Leestafel.

Dr. H. Th. OBBINK, hoogleraar in de Godgeleerdheid aan de Rijks-Universiteit te Utrecht, GODSDIENSTWETENSCHAP. J. B. Wolters, Groningen, Den Haag, 1920.

Met dit boek, van 285 bladzijden, is het onder redactie van Prof. Dr. A. VAN VELDUIZEN verschenen BIJBELSCH-KERKELIJK WOORDENBOEK onlangs compleeteerd.

De eerste drie deelen: Het O. T. door Prof. Dr. BOHL, het N. T. door Prof. Dr. VAN VELDUIZEN en de KERK door Prof. Dr. AALDES bewerkt, zijn hier reeds vroeger door mij besproken.

Na kennisgeving met dit vierde en laatste deel, kan ik dit WOORDENBOEK niet anders zien dan als een lang niet te versmaiden hulpmiddel bij de studie van de vier vakken, die er in behandeld worden.

Dat de Red-schap als een BIJBELSCH-KERKELIJK WOORDENBOEK met zijn WOORDENBOEK veelal wezen der TH

Onder »Go-men, en zoo OBBINK (zie p. en de Geschie-Wijl nu de aan onze ope-verkrijging van kandidaat in studievakken geven en het met zijn Woo-ten hulpmiddel geven, is het I WETENSCHAP

Maar het o-schap" in dit met wat ik a-gangbare den Theologie of n

Hier nu de tegenstelling o-De tegenste-wetenschap i-Gods- en TH-Godsdiens-Deze twee-echter niet, en-laar, is »Theol-ter aanduiding-Het object-THOLOGIE is-ons openbarend-kort te doen a-God, die ons in wat men, i-Natuur noemt-van Hem, wel-baring, die, no in al rijker ont-voltooid, in d-vastgelegd.

Het objectde daarentegen is-ingeschapen »k-het goddelijke-voorstellend, g-God, als een-historisch vers-zoodanig geen-een daarvan w-scheiden mens-o- den enig-Zijn Woord ge-Ik weet niet-BIJBELSCH-KER-lijke hoogleraar-met Godsdiens-t hoe dit zij, wijl-het H. O. onz-Theologische fi-naam, in die-wetenschap zij-aan de »Gode-DENBOEK een pl

Wijl »Godsdien geschiedenis Godsdiens een s-op het gebied-beruining op, d-dit verschijnsel, teiten onder ope-terecht droeger-Faculteiten der-van den mensche-maar ook in de-openbaar, naas-verschijnselen o-leven, zoals b-sche, moeten w-Toch kan niet-dien naam waar-beginsel vanwa-is, in haar Facu-schap van den G-zoowel het N-van den strijd-religies en ever-planting en voo-onder de volker-Zulk een The-teit alleen een p-van den godsd-principeel vanwa-tot toetstand-waar en valsche-dan van uit d-ware, alle niet-c

Noemde ik in-op het thans v-Bijbelsch-Kerkell-van Prof. van-vernasden hulpe-daarin behandelde-maal aan de b-wetenschap" doo-Gezien het z-hem, den Utrecht-met die, welke z-werkten, werd t-zwaarste en juist-akademisch docer-schiedenis van d-hem dit ook te n-niet minder dan-als ik reeds zei, een vocabularium-om van Godsdi-spreken, saam te-hij dan ook on-bepaalde ruimte-Daarbij, zoo sel-cerat te beallaz-zeer korte arti-geal met wat br-On den aard-laatste.

Daarna kwam-behandelen uit-werpen? Lijste-eenigszins belang-toegestane ruimte-die lijsten, en w-krompen tot het-moest opengeen-boek vindt.-Met deze keuz-voorkomt, vrij-het ook, »dat m-die men niet-men dan wel v-lijd achtbaar g